

Omgaan met een merklap

An Moonen,
antiek textiel deskundige

Merklappen fotograferen

Henk Beukers,
fotograaf

OMGAAN MET EEN MERKLAP

Er is in de afgelopen jaren in Nederland regelmatig gepubliceerd over het onderwerp merklappen, het ontstaan ervan, de geschiedenis en de betekenis van de motieven die erop geborduurd zijn.¹

Deze publicaties zullen voor veel verklappen-liefhebbers heel welkom zijn geweest. De behoefte aan informatie betreffende het omgaan met antiek textiel en met name merklappen blijft.

In 1981 schreef ik het artikel "Hoe kan men het best een merklap bewaren" in het tijdschrift "Bijdragen en Mededelingen" van het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem. Dat voldeed toen aan een vraag, maar intussen zijn we 16 jaar verder en is ook de ontwikkeling op conserveringsgebied niet stil blijven staan. Dat wil zeggen dat bepaalde zaken van toen nu minder verstandig blijken te zijn.

In samenspraak met textielrestauratie-atelier De Tiendschuur te Tilburg en De Werkplaats tot Herstel van Antiek Textiel te Haarlem heb ik een handleiding geschreven die aangepast is aan de normen van nu. De vraag hoe men een merklap het best vakkundig kan bewaren wordt, naar ik hoop, hiermee beantwoord.

Als men een merklap bezit, heeft men vaak zelf al gezien, dat niet iedere merklap er even florissant uitziet. Het komt voor dat de lap vuil, soms zelfs kapot is, vlekken vertoont, of sporen draagt van een vroegere, niet al te succesvolle wasbeurt. In dit artikel wil ik enkele adviezen geven voor het omgaan, behandelen en bewaren van merklappen.

Stoplappen kunnen over het algemeen op dezelfde manier worden behandeld, zij het dat de zijden stoppen vaak extra fragiel zijn, geen spanning kunnen verdragen en de lap daardoor extra zorg en steun behoeft. Ook andere textilia als kant, zijden stoffen en borduursels worden op deze manier behandeld.

Voor het gemak zal ik echter in dit artikel steeds over merklappen praten, omdat de lappen in de praktijk van behandelen en bewaren toch veel overeenkomst vertonen.

Allereerst dient men zich te realiseren dat een merklap in alle opzichten afwijkt van gewone huishoudtextiel en zodoende ook een heel andere benadering nodig heeft. De ouderdom van de merklap maakt hierbij geen verschil.

Ik ga ervan uit dat de bezitter van de merklap in staat is enigszins kritisch te kunnen beoordelen hoe de staat van de lap is en of hij hier zelf mee om kan gaan.

Als hierover twijfel ontstaat, is het zaak, vóór men tot handelen overgaat, allereerst een deskundige op het gebied van textielrestauratie en conservering te raadplegen. Hiermee is niet gezegd dat dit in andere gevallen geen aanbeveling zou verdienen.

Op grond van mijn eigen ervaringen in de omgang met merklappen kan ik zeker zeggen dat de meeste merklappen "probleemkinderen" zijn. Men kan namelijk nooit van tevoren nagaan hoe een behandeling zal uitvallen. Wil men tot een zo goed mogelijk eindresultaat komen, dan dient men in elk geval voortdurend op zijn hoede te zijn!

Om te beginnen moet een onderscheid gemaakt worden tussen de merklappen die zijn ingelijst en de lappen die los worden bewaard. In deze volgorde zal ik dit dan ook verder behandelen.

DE INGELIJSTE MERKLAP

Men kan er bijna altijd van uit gaan, dat als men een ingelijste merklap heeft, deze is ingelijst met de verkeerde materialen die daardoor een zeer zure omgeving geeft aan de betreffende merklap. Het is dan ook beter dit zure, en dus slechte klimaat voor de merklap, te vervangen door de lap uit de lijst te halen en opnieuw verantwoord in te lijsten.

Dit verhoogt de overlevingskansen van de lap.

Ook wanneer u denkt dat de lap door een zeer gerenommeerde lijstenmaker is ingelijst: het omgaan met antiek textiel is en blijft een vak apart.

Ter illustratie: een onlangs ingelijste stoplap van het Burger Weeshuis Amsterdam uit ca. 1850 was met dubbelzijdig plakband op een zijden ondergrond geplakt en aldus ingelijst. Binnen een jaar had de lijm van het plakband onherstelbare schade toegebracht aan de stoplap en met name aan de zijden hoekstoppen van de lap. Bij een andere "goede" lijstenmaker zag ik dat de man bezig was een merklap met dubbelzijdig zuurvrij plakband op zuurvrij karton te plakken. Dat is dus ook niet de bedoeling.

Wanneer men een ingelijste merklap heeft, doet men er goed aan dit als geheel eerst goed te bekijken. Hoe is de staat van de lijst, is het glas nog heel en hoe is de situatie aan de achterzijde? Het is verstandig om een oude en originele lijst met zorg te behandelen. Naar keuze kan deze hergebruikt worden.

De achterzijde van een ingelijste merklap kan een houten paneel zijn, zoals dit vaak het geval is bij merklappen ingelijst in de 18de en 19de eeuw. Het kan zijn dat in zo'n geval de kieren groot genoeg zijn om vrij spel te geven aan vuil en ongedierte. In sommige gevallen is de merklap op die houten achterplaat gespijkerd.

Met een dichtgeniete of dichtgeplakte achterplaat is de kans op ongedierte soms minder, maar vaak is het karton door vocht ernstig aangetast, zodat dit een goede voedingsbodem voor schimmel is geworden. In alle gevallen moet u op uw hoede zijn.

Maak de achterplaat voorzichtig los, maar pas op met snijmesses en ander gereedschap, aangezien men nooit weet tot waar de zoom van de merklap reikt en hoe een en ander is vastgespijkerd of dichtgeplakt.

Als de merklap lang in de lijst heeft gezeten, kan men na opening nogal eens de nodige narigheid aantreffen. Vaak zitten deze lijsten vol met vuil, schimmel, gedroogde insecten en mottenlarven! Dit moet men dan eerst met een zachte borstel voorzichtig verwijderen, eventueel met een instelbare stofzuiger, met een borsteltje aan de zuigmond, in de buurt (niet op de lap!) om meteen verspreiding van dit vuil te voorkomen.

In de meeste gevallen ziet men nu een kartonnen plaat (soms zelfs een houten plaat) waarmee de lap in de lijst en tegen het glas is gedrukt of waarop de merklap is vastgelijmd. Er zijn echter veel merklappen die in de lijst zijn gespannen door middel van spijkertjes, die door de merklap heen in de lijst zijn getimmerd.

Men zal deze spijkertjes met de nodige zorg moeten verwijderen, hetgeen niet altijd meevalt, aangezien deze vaak door roestvorming bros geworden zijn. Bijna altijd hebben deze spijkertjes gaatjes of gaten in de lap veroorzaakt.

De kartonnen plaat komt nu vrij en kan voorzichtig opgetild en eruit gehaald worden. In veel gevallen ziet men dan een volledige afdruk van de merklap op het karton! Dit komt door de inwerking van zuur uit het karton, wat op de merklap zelf een slechte invloed heeft: schimmelvorming, verkleuring en vertering van de merklap worden hierdoor bevorderd. Ook ziet men vaak bruine vlekken op de lap, die door het karton of hout zijn veroorzaakt. Deze kunnen nooit meer worden verwijderd en vormen een blijvende beschadiging aan de betreffende merklap.

Wanneer de merklap niet in de lijst is gespijkerd, kan deze zijn gelijmd op het bovengenoemde karton. Men zal dan beslist direct advies aan een deskundige² moeten vragen. Zelf heb ik eens een Friese letterlap uit de 18e eeuw aangetroffen in een lijst, geplakt op bruin strokarton door middel van een 10 cm brede rand Bisonkit langs alle zijden. En een andere lap (18e eeuw: Wapen van Arnhem, col. NOM), die op dergelijk karton was, gelijmd was voor het gemak maar met een mes afgesneden om hem beter in de lijst te laten passen. Dit alles gedaan door goed bekend staande lijstenmakers!

In beide gevallen kon alleen een deskundige textielrestaurator hulp bieden.

Men kan nu de merklap voorzichtig uit de lijst halen. Als de lap er redelijk uitziet, kan men deze voorzichtig bij de hoeken pakken, optillen, eruit halen en op een schone, liefst witte, ondergrond leggen. Dit kan een witte handdoek zijn of een stuk schoongewassen, ongeverfde katoen, groter dan de merklap zelf. (Een witte ondergrond toont duidelijker eventueel vuil en andere sporen van de merklap.) Indien een merklap in slechte staat verkeert, wat bijvoorbeeld het geval is als vertering of insectenvraat duidelijk zichtbaar zijn, legt men de katoenen lap achter op de merklap eventueel met een stuk karton erachter voor de -tijdelijke- stevigheid. Dan keert men het totaal met de lijst om, zodat het de merklap niet kan schaden. Vervolgens haalt men de lijst eraf en dan, steeds weer voorzichtig -dit kan niet vaak genoeg gezegd worden!- de glasplaat.

Het ergste vuil kan nu eventueel met een zeer zachte grote penseel of make-up kwast [schoon uiteraard!] heel zorgvuldig worden weggeborsteld, waarbij er wel opgelet dient te worden dat men geen losse draden van de ondergrond of borduursel meevertijdt.

De lijst maakt men voorzichtig schoon, en indien noodzakelijk kan deze gerestaureerd worden door een goede restaurator.

DE LOS BEWAARDE MERKLAP

De staat waarin de los bewaarde merklap verkeert, hangt af van zijn voorgeschiedenis. Wanneer een lap altijd in een schone linnenkast heeft gelegen, is het logisch dat deze er beter uitziet dan een lap die uit een vuile lijst komt, of in een kist op een vochtige zolder is gevonden. Deze zullen vaak veel vuil bevatten en weervlekken vertonen.

Andere merklappen hebben jarenlang opgevouwen gelegen en de zo ontstane vouwen kunnen maar zelden verwijderd worden.

Tevens zal waarschijnlijk de kant die boven heeft gelegen donkerder van kleur zijn dan de rest van de lap. Doordat deze kant meer aan licht en vuil heeft blootgestaan, kan hij ook eerder sporen van afbraak vertonen. Meestal is het nodig, alvorens de merklap op te bergen, hem eerst nog een andere behandeling te geven, bijvoorbeeld door de lap te reinigen of hem van een steunweefsel te voorzien.

Het kan voorkomen dat een merklap over het geheel, maar ook plaatselijk sterke afbraak vertoont. Dit kan door verschillende oorzaken komen. Textiel is nu eenmaal zeer kwetsbaar materiaal en gevoelig voor allerlei invloeden van buitenaf, zoals vocht, warmte, licht, vuil, ongedierte en temperatuurwisselingen.

Een merklap die ingelijst is geweest kan bijvoorbeeld onderaan zwak zijn, doordat zich daar het meeste vuil heeft opgehoopt, dat door het hangen naar beneden is gezakt. Maar het kan ook zijn dat de meest tere plek boven aan de rand is, omdat de merklap bijvoorbeeld schuin voorover boven een schouw heeft gehangen, zodat warmte en roet juist bovenaan meer schade hebben veroorzaakt.

De beelden die hier geschetst zijn, lijken wat somber, maar het is wel realiteit. Gelukkig zijn er ook nog veel merklappen die in uitstekende staat zijn en nauwelijks door de tijd zijn getekend.

Hoe de merklap ook bewaard is gebleven, het is in ieder geval van belang deze nu zo goed mogelijk te verzorgen.

HET REINIGEN

Bij het reinigen is het van belang, dat men goed weet wat men wèl of niet kan doen met een merklap. Er zijn in feite twee methoden: droog of nat reinigen.

Tot nat reinigen van een merklap moet men pas besluiten indien er dringende redenen voor zijn, als te grote vervuiling gevaar oplevert voor het behoud van de merklap. Het nat reinigen vereist inzicht, ervaring en vaardigheid en een goed ingerichte wasruimte voor het wassen van antiek textiel. U begrijpt: dat kunt U beter aan een deskundige overlaten en wordt daarom hier niet verder besproken.

Een chemische reiniging bij een stomerij kan beter buiten beschouwing worden gelaten, aangezien deze manier te veel risico's met zich meebrengt. Een enkele maal wordt er door een ervaren textielrestaurator voor

een chemische reiniging in eigen atelier gekozen, maar ook hier geldt dat deze karweien aan professionelen moeten worden overgelaten.

HET DROOG REINIGEN

Deze reinigingsmethode geeft de minste complicaties en verdient daarom de voorkeur. Bedenk dat antiek textiel er niet als nieuw uit hoeft te zien. Je mag de leeftijd van de merklap behalve aan het jaartal, gerust van zijn uiterlijk aflezen. Overweeg of reiniging nodig is en doe nooit meer dan strikt noodzakelijk is. Het is belangrijk het "schone huishoudgevoel" uit te schakelen: lekker even opknappen is bij een antieke merklap uit den boze.

Leg de merklap op een schone witte ondergrond: zuurvrij vloeipapier of een witte badhanddoek. Controle van wat er aan vuil of ongedierte los komt is dan beter mogelijk.

Als het vuil zich los in de textiel bevindt of niet al te vast zit, werkt het droog reinigen uitstekend. Men kan dit op verschillende manieren doen, namelijk: borstelen, kloppen of blazen met behulp van een blaasborsteltje (te verkrijgen in een fotospecialzaak).

Het bij de hand houden van de stofzuiger om het losgekomen vuil weg te zuigen is handig, om verspreiding van dit vuil, eieren van insecten e.d. te voorkomen. Niet met de stofzuiger de merklap zuigen! Deze kracht, ook al kunt U hem instellen, is te groot.

Het borstelen kan voorzichtig gebeuren met een zacht penseel of nieuwe schone make-up kwast. Het is goed zowel de voorkant als de achterkant te doen. Als de lap te fragiel is om hem te keren, kan men dit beter doen met behulp van een stuk karton. Men kan dit vergelijken met het omkeren van een pannenkoek door middel van een pannendeksel! Tijdens het borstelen moet men er wel goed op letten dat men geen losliggende draden van zowel weefsel als borduursel verwijdert of steken beschadigt die wat los zitten. Vuil of resten van ongedierte, dat niet helemaal loslaat kan men eventueel heel voorzichtig met een pincet wegnemen.

Bij het kloppen kan men de merklap bijvoorbeeld op een houten raam leggen, dat met polyester horrengaas is bespannen. Men kan nu voorzichtig met de vingers systematisch de merklap bekloppen, het vuil valt dan door het gaas heen of komt los bovenop te liggen. Met een blaasborsteltje kan nu ook dwars door de lap heen worden geblazen. Loszittend vuil komt dan wat makkelijker los en kan zo worden verwijderd.

Het is belangrijk voor een werkje als dit veel tijd te nemen en niet te vlug klaar te willen zijn. Juist het van tijd tot tijd laten rusten van de merklap, kan de lap goed doen.

Het laten liggen en er de volgende dag mee door gaan, geeft vaak een nieuwe kijk op het geheel. Voor probleemplappen is die tijd noodzakelijk. Dek de lap tijdens de rust wel af met zuurvrij vloeipapier, leg hem op een rustige plaats, waar U zeker bent dat een huisgenoot er per ongeluk niet iets op legt, of de hond of de kat erop kan springen!

CONSERVERING VAN MERKLAPPEN

Vaak wordt er gesproken over restauratie of conservering van zowel textiel als andere kunstvoorwerpen. Bij textiel wordt bijna altijd gekozen voor conservering. Onder conserveren wordt verstaan het complex behandelingen en maatregelen, die vóór alles tot doel hebben het object te consolideren. Onder consolideren wordt hier verstaan: het verlengen van de levensduur, het tot staan brengen van het verval en het verhelpen van kleine beschadigingen, door bijvoorbeeld ondersteuning.

Het spreekt voor zich dat reinigen, dus ook droog reinigen zoals voorafgaand beschreven is, ook onder conserveren valt.

Het beoordelen van behandeling van bijvoorbeeld roestvlekken, insectenvraat, gaten, of een steunweefsel aanbrengen bij een sterk verteerde merklap, kan alleen door een deskundige worden gedaan. Hij/zij zal moeten bekijken en adviseren hoe deze moeilijkheden het beste aangepakt kunnen worden. De behandeling kan dan in overleg door de deskundige worden gedaan, na goedkeuring van de eigenaar. Meestal wordt er een conserverings-rapport gemaakt zodat men later altijd weet wat er met de merklap is gedaan.

HET BEWAREN VAN EEN MERKLAP

De merklap is dan nu zover dat deze aan zorgvuldig bewaren toe is. Men kan de lap los bewaren of inlijsten. Als men de lap los bewaart, kan men deze het beste vlak uitleggen op een plaat zuurvrij museum-karton (zie materialen), royaal groter dan de merklap en afdekken met zuurvrij vloeipapier of Melinex (zie materialen) en er verder niets bovenop leggen. Om schuiven te voorkomen kan men de merklap eventueel op de vier hoeken met een klein steekje aan het karton vastzetten.

Heeft men niet de ruimte om een merklap vlak te bewaren, dan is oprollen ook een mogelijkheid. Men gebruikt hiervoor een kartonnen koker met een diameter van 7 cm of meer. Het is aan te raden eerst Melinex of een lap schone, witte, gewassen katoen om de rol te wikkelen, als buffer tegen het zuur van de rol. Eventueel nog extra een vel zuurvrij vloeipapier er omheen. Om de merklap op te rollen legt men eerst een vel, of meerdere vellen zuurvrij vloeipapier, royaal groter dan de merklap, op de tafel. De merklap legt men er voorzichtig op, met de goede kant naar beneden. Dan rolt men het vloeipapier en de merklap samen voorzichtig op de rol en pas op dat U geen vouwen of plooiën meerolt! De textiel moet uiteindelijk helemaal bedekt zijn en mag de kartonnen rol niet raken.

Dit hele pakketje kan nog weer een extra afdeklag krijgen in de vorm van weer een vel zuurvrijvloeipapier of een schone, witte, katoenen lap. Om afrollen te voorkomen is een los gebonden lintje er omheen gestrikt handig. Hieraan kunt U dan ook de gegevens van de merklap, geschreven op een kartonnen labeltje, vaststrikken.

De merklap dient nu in het donker opgeborgen te worden, in een ruimte waar de relatieve vochtigheid en temperatuur stabiel zijn. Het meest ideaal is een waarde van 55% RV en een temperatuur van ca. 18 graden Celsius.

HET INLIJSTEN VAN EEN MERKLAP

Als men een merklap wil inlijsten, is het noodzakelijk dit goed te doen. Hiervoor gelden een aantal strenge regels:

1. De ondergrond van de merklap moet beslist van zuurvrij materiaal zijn, want een hoge zuurgraad werkt nadelig in op textiel, zodat dit zelfs na zeer korte tijd bruin kan worden. Deze bruine vlekken kunnen nooit meer worden verwijderd.
2. De glasplaat mag niet onmiddellijk op de merklap drukken. Aan de binnenzijde van het glas is een micro-klimaat, en vocht in de lucht condenseert tegen het glas. Met het blote oog is dit vaak niet zichtbaar. Bij temperatuurwisselingen (en die zijn er al in het verschil tussen dag en nacht) gaat dat vocht extra werken, krijgt men vochtkringen op de merklap en niet zelden ontstaat schimmelvorming. Een gevolg van het nemen van afstand tussen de lap en het glas is dat men geen ontspiegeld glas kan gebruiken: door een matglas kan men de lap dan niet meer scherp zien.
3. De lijst moet goed stofvrij zijn afgesloten, zodat de merklap niet kan vervuilen en er geen insecten kunnen binnendringen. Men zal dus moeten letten op de versteknaden en erop moeten toezien dat de glasplaat niet te ruim in de lijst zit.
4. De merklap mag beslist niet met spijkers of spelden, lijm of plakband op de ondergrond worden gehecht. Het enige alternatief is dus naaien!

Om de merklap in te lijsten kan men als volgt te werk gaan:

Men begint nauwkeurig de maat te nemen van de merklap. Ga hierbij uit van het hoogste en breedste punt, want de randen zijn meestal ongelijk van maat. Bedenk hoe U de lap in wilt lijsten: met of zonder passe-partout, want deze maat moet U reeds bepalen voor het snijden van de zuurvrij kartonnen ondergrond (zie materialen). Wil men geen passe-partout, neem dan een extra toeslag van minimaal 1,5 cm rondom op de maat van de merklap. Dan valt de merklap binnen de lijst, U ziet de randen en er is ruimte voor een strookje

zuurvrij karton als ruimtemaker tussen de lap en het glas.

Bij een passe-partout bepaalt men zelf de extra rand die U rondom de merklap wilt hebben.

Als dan de uiteindelijke maat van het zuurvrije karton is bepaald, snijdt U dit op maat. Let er op dat de hoeken haaks zijn!

Dit karton wordt bespannen met ongebleekt, ongeverfd gewassen katoen, gewassen kaasdoek of gewassen linnen.

Het wassen van deze stof in zeep zonder bleekmiddel of een beetje soda is noodzakelijk om het goed te laten krimpen en om het apprêt te verwijderen. De maat van de stof is circa 10/12 cm naar alle kanten groter dan het karton.

Leg de gestreken stof vlak op tafel en plaats het zuurvrije karton precies in het midden. Men kan nu de stof er omheen spannen met spansteken of de stof er aan de achterkant tegenaan lijmen door middel van dubbelzijdig zuurvrij plakband of een beetje Cetaflex houtlijm. Maar zó dat de lijm niet met de rand of de voorzijde in aanraking komt. De hoeken vouwt men zo vlak mogelijk en deze worden vastgenaaid.

In de praktijk blijkt het werken met dubbelzijdig zuurvrij tape of wat lijm handiger dan met spansteken. Eerst wordt een kant om het karton gevouwen en vastgezet met tape of lijm. Als dit droog is, de tegenovergestelde zijde omvouwen en met wat spanning vastlijmen. De hoeken zo vlak mogelijk vouwen en even vastzetten met een speld. Zo heeft men de derde kant naar binnen gevouwen en ook deze zet men vast met lijm of tape. Hetzelfde doet men dan met de laatste kant. Bij gebruik van lijm deze eerst 24 uur goed laten drogen, bij gebruik van dubbelzijdig zuurvrij tape kan men direct verder werken, d.w.z. de gevouwen hoeken vastnaaien.

Als alles gelukt is heeft U nu een mooi bespannen karton waarop U de merklap kunt leggen.

Leg hem zo precies mogelijk in het midden en meet de afstanden rondom zorgvuldig na. De merklap moet zo vlak mogelijk liggen, maar beslist niet worden gespannen. Met dunne spelden (zie materialen) kan men nu de zoompjes van de merklap vastzetten, zodat hij niet meer verschuift. Waar mogelijk steekt U de spelden in reeds bestaande gaatjes van bijvoorbeeld de open-zoom of borduursel, zodat U niet onnodig een extra gat maakt.

Om de merklap nu op de ondergrond vast te naaien gebuikt men een fijne, halfronde chirurgische naald (zie materialen).

Met een rechte naald kan men immers niet uit de voeten op zo'n vlakke ondergrond, zonder beschadigingen te veroorzaken.

Het garen waarmee men naait is een dunne draad in de kleur van het grondweefsel van de merklap. Dit dunne garen kan een uitgetrokken draad zijn van zijden crepeline, polyester tetex, of een draadje van het allerduinste katoenen kantklosgaren, wanneer dit mooi bij de linnen ondergrond past.

Men naait met kleine steekjes, met een tussenruimte van ongeveer 1 cm. Dit kan bijvoorbeeld bestaan uit tweemaal een rijsteek en eenmaal een stiksteekje.

Uiteraard is het steekje aan de bovenkant slechts enkele draden van het grondweefsel groot. Niet te strak aan trekken en soepel met het geheel omgaan, zodat er zo min mogelijk spanning op het weefsel van de merklap ontstaat. De steken zult U, op die manier, dan ook nauwelijks zien. Vaak is het raadzaam om bij de lap ook in het middenveld enkele steken te maken, in kleine verspringende lijntjes. Zo zult U de spanning zo veel mogelijk verdelen en de merklap in zijn geheel ondersteunen. Bij secuur werk is ook het stiksel in het midden eigenlijk niet te zien.

Als U maar steeds voor ogen houdt dat U de lap moet ondersteunen. Dat een flinke dosis geduld nodig is om deze klus te klaren spreekt voor zich, dus neem er de tijd voor, het komt de merklap ten goede.

Wanneer dit allemaal gelukt is, mag uw lap, in deze staat nu worden ingelijst!

Indien U naar de lijstenmaker gaat, pak de merklap goed in, in een schone witte katoenen lap of zuurvrij vloeipapier.

Spreek met de lijstenmaker af dat hij niet meer aan de merklap komt, en dat hij verder zuurvrij karton zal gebruiken voor het passe-partout of de strookjes karton die nodig zijn om afstand van het glas te behouden.

Wanneer U de oude lijst wilt hergebruiken, dient U zich te realiseren dat de rand van de merklap dan meestal weer in de lijst zal vallen. Vaak is dit niet bevorderlijk voor de lap.

En bedenk dan dat de lijst de maat van het te bespannen karton bepaalt.

Als men zelf een andere lijst heeft, die men hiervoor wil gebruiken, is ook hier de grootte van de te gebruiken lijst de maat van het zuurvrije karton.

Men gaat als volgt te werk:

De (heldere) glasplaat moet aan weerszijden met een zeem, vochtig gemaakt met spiritus en water, gereinigd worden. Controleer of de binnenrand van de lijst schoon is en leg de glasplaat erin. Wrijf hem eventueel nog even na met een droge pluisvrije doek.

In de sponning van de lijst legt men smalle reepjes van hetzelfde zuurvrije karton, om de benodigde afstand van het glas te krijgen. Deze reepjes kunnen in de lijst vastgezet worden met een klein druppeltje lijm of een smal strookje van het dubbelzijdige zuurvrije tape.

De opgenaaide merklap kan nu in de lijst worden gelegd. Wel nog even controleren of er geen pluisjes of snippertjes tussen glas en textiel zijn gekomen. Het karton waar onze merklap op vastzit zetten we vast in het hout van de lijst met een paar etalagespelden of andere stevige roestvrije spelden. Op deze manier zit de lap stevig in de lijst.

De achterzijde sluit men af met een plaat zuurvrij karton, tot aan de buitenrand van de lijst. Deze plaat zet men vast met kleine koperen spijkertjes of roestvrije nietjes en op korte afstand van elkaar.

Draai voor de ophanging aan de achterzijde twee kleine schroefoogjes in de lijst (even voorprikken met een priem) en span hier een touw/draad tussen.

WAAR HANGT DE MERKLAP IN HUIS

De zo ingelijste merklap mag men niet in het volle daglicht en zon- of kunstlicht en spotlight hangen. Vanwege de opstijgende warmte is het ook slecht de lap boven een warmtebron, CV of schouw te hangen. Een vochtige buitenmuur is ook niet bevorderlijk voor het behoud!

Sterke temperatuurwisselingen zijn eveneens niet goed voor textiel, aangezien de vezels van het weefsel dan steeds moeten uitzetten en weer inkrimpen. Misschien zult U nu zeggen: Waar mag hij dan nog wel hangen?! In een ruimte met noorderlicht, bijvoorbeeld in een hal, slaapkamer of trappenhuis, daar waar gedempt licht is en de temperatuur en relatieve vochtigheid zo constant mogelijk zijn. Opgehangen op die manier hebben U en de generaties na U het langst plezier van dit bijzondere borduursel.

En wanneer U dan even beter wilt kijken, haal hem van de muur, kijk even in het licht en hang hem weer terug op zijn rustige plaatsje.

An Moonen, antiek textiel deskundige,
Westervoort, juli 1997

NOTEN:

1. MERKLAPMOTIEVEN EN HUN SYMBOLIEK

Albarta Meulenbelt-Nieuwburg
1974/1996 uitgeverij Gottmer/Becht, Haarlem

ONDER DE DEKENS, TUSSEN DE LAKENS ...

Albarta Meulenbelt-Nieuwburg
1981 Nederlands Openluchtmuseum, Arnhem

OVER MERKLAPPEN GESPROKEN...

M.G.A.Schipper-van Lottum
1980 Wereldbibliotheek, Amsterdam

MERK- EN STOPLAPPEN

Schoolwerk van Amsterdamse meisjes uit vier eeuwen
M.G.A.Schipper-van Lottum
1980 Wereldbibliotheek, Amsterdam

STOP- EN BORDUURLAPPEN

Geschiedenis en Techniek
Bix Schipper-van Lottum
1987 Gottmer/Becht, Bloemendaal

NUTTIG EN FRAAI

Zuidhollandse merk- en stoplappen
Annet Kipp, Bix Schipper-van Lottum, Lydia van der Vlerk
1987 Gottmer/Becht, Bloemendaal

MERKLAPPEN UIT DE LAGE LANDEN

Joke Visser
1994 Atrium/ICOB, Alphen aan den Rijn

2. (Geactualiseerd oktober 2020)

De restaurateurs van textiel kunt U vinden op de site van RESTAURATOREN onder het thema TEXTIEL.
Daar staan de adressen van de zelfstandig werkende textiel restauratoren, verspreid over Nederland.
<https://www.restauratoren.nl/leden/?q=textiel>

Materialenlijst:

- zuurvrij vloeipapier
- zuurvrij [museum-]karton
- Melinex is een geteste polyester folie zonder weekmaker, speciaal gemaakt voor museale doeleinden. Gewone plastics bevatten weekmakers die op den duur verdampen. Deze weekmakers kunnen schadelijk zijn voor textiel.
- dunne zgn.vlinderspelden
- halfronde chirurgische naald
- zijden crepeline
- polyester tetex

Alle genoemde materialen zijn te koop bij Peter van Ginkel, <https://www.gerstaecker.nl/> .
Winkels in Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Groningen, Maastricht, Rotterdam en Utrecht.
Zie voor adressen: <https://www.gerstaecker.nl/Winkels/>

copyright An Moonen, 1997

MERKLAPPEN FOTOGRAFEREN

Textiel fotograferen is lastig, lastiger dan de meeste andere onderwerpen, maar als we weten waarom het lastig is, waar de voetangels en klemmen liggen, dan zijn we al een heel eind op de goede weg.

De moeilijkheden:

1. Voor textiel is het nodig strijklicht (licht dat langs de lap schijnt en niet recht of bijna recht van voren) te hebben om de structuur goed af te beelden, maar daardoor komen ook de kreukels en bollingen (door het intrekken van borduurwerk) duidelijk naar voren.

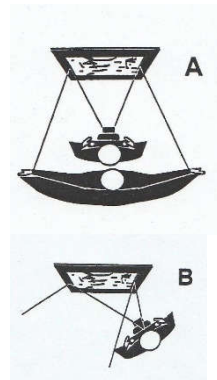
Hier is niets aan te doen behalve - zo mogelijk - het strijklicht zo te verplaatsen dat een aanvaardbaar compromis ontstaat.

Het is dus ook duidelijk dat flitsen vanaf de camera een noodmethode is voor als het echt niet anders kan.

2. Voor merklappen geldt in het algemeen, dat er op witte of bijna witte stof is geborduurd en dat in het totale oppervlak dus veel meer van die lichte achtergrond aanwezig is dan van donkerder borduurwerk. De automatisch lichtmetende camera zal dit wit waarderen als een gemiddeld grijs (zo is het toestel afgesteld en dat is voor vakantiefoto's prima), maar het gevolg is dat de camera gaat onderbelichten. Dit is niet zo veel dat er niets op uw foto staat, maar de kwaliteit is wel minder dan die van een juist belichte foto. Niet alle camera's hebben een compensatiemogelijkheid, maar veel wel (zie daarvoor uw gebruiksaanwijzing).

3. Het spreekt vanzelf, dat om vertekening te voorkomen, de camera recht voor het midden van de lap gehouden moet worden.

4. Glas voor een merklap is ook zo'n vervelend iets als je een foto wilt maken. Het beste is natuurlijk het glas te verwijderen, maar meestal kan dat niet en dan is er eigenlijk maar één oplossing en dat is een donker vlak achter de camera, groot genoeg om het hele glas af te dekken, zie tekening A. Uw handen en de camera mogen ook geen licht vangen, dus eventueel ook een donker doekje over de handen etc. In zo'n situatie vraag ik vaak iemand met losgeknoopte en gespreide jas achter mij te gaan staan.

5. Als u een merklap met glas moet flitsen, dan kunt u niet recht voor de lap gaan staan, want dan vreet de flits uw beeld weg. Ga dan iets opzij staan zodat de flitsbundel niet terugkaatst in de lens (hoek van inval is hoek van uitval), zie tekening B.

6. U heeft al begrepen, dat ik niet zo veel op heb met de flitser, vooral de ingebouwde flitser, omdat die alle plastic in een foto doodt. Tegenwoordig hoeft u ook helemaal niet meer te flitsen, want de kwaliteit van snelle films is heel behoorlijk. Films van 1000 ASA, zelfs 1600 ASA zijn alom verkrijgbaar en een uitkomst voor gebruik bij slechte lichtomstandigheden. Wilt u op dezelfde film ook in fel zonlicht fotograferen, dan zult u een vertragend grijsfilter op de camera moeten steken (vraag uw fotohandelaar advies).

7. Binnensituaties confronteren u meestal met kunstlicht. Als het kunstlicht van gloeilampen is, dan zult u op „daglichtfilm” een duidelijk gele zweem krijgen; het verdient aanbeveling in deze situatie een conversiefilter voor de lens te steken; dit is een blauwkleurig filter, dat het te gele licht op daglicht doet lijken. Als er sprake is van TL-licht of van zgn. spaarlampen, dan kunt u beter zonder filter fotograferen; vaak krijgt u dan een groenzweem op uw foto's, die door de fotograaf bij het afdrukken redelijk weg te werken is, maar daar moet u hem dan wel op wijzen.

Over deze materie zou ik wel een dik boek kunnen schrijven, maar ik hoop dat u al een eindje op weg bent geholpen met dit stukje.

Henk Beukers, 1997